

Radek Ruban*, Zdeněk Houdek**

NÁSLEDKY JEDNÁNÍ ZÁSTUPCE, JEHOŽ ZÁJMY JSOU V ROZPORU SE ZÁJMY ZASTOUPENÉHO*

Consequences of a Conflict of Interests
between an Agent and the Represented Person

Abstrakt

Jedná-li zástupce v mezích svého zástupčího oprávnění jménem zastoupeného, vznikají práva a povinnosti přímo zastoupenému. Snad právě proto se jako obecné pravidlo stanoví, že jiného nemůže zastoupit ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného. Diskuse ohledně následků porušení tohoto pravidla se ustálila alespoň v základních parametrech, což se promítá i do závěrů rozhodovací praxe. Přesto se prostřednictvím tohoto textu pokoušíme většinový náhled relativizovat a představit alternativní přístup. Zvláštní pozornost věnujeme zejména následkům porušení pravidel o střetu zájmů obchodní korporace a člena jejího statutárního orgánu.

Klíčová slova

Zastoupení; zástupce; nejlepší zájem zastoupeného; rozpor mezi zájmy zástupce a zastoupeného; následky rozporu zájmů zástupce a zastoupeného; obchodní korporace; jednání člena statutárního orgánu.

* Ing. Mgr. Radek Ruban, Ph.D., Katedra obchodního práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Department of Commercial Law, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: Radek.Ruban@law.muni.cz

** Mgr. Zdeněk Houdek, Ph.D., Katedra obchodního práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Department of Commercial Law, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: Zdenek.Houdek@law.muni.cz / Scopus ID: 57216926995

*** Za cenné poznámky, připomínky a rady autoři děkují K. Blisové, G. Brejchové, L. Brimovi, D. Tauberovi a V. Vrané. Ačkoliv však všechny tyto osoby přispěly ke zpracování předloženého pojednání, je odpovědnost za všechna případná pochybení pouze autorů tohoto textu.

Abstract

If the representative acts within limits of his or her authorization, the principle acquires rights and duties from representation directly. It is probably the reason for a general rule of the Czech Civil Code that a person may not represent another if his or her interests are in conflict with the interests of the represented person. The consequences of breaching this rule are a matter of discussion that has led to a basic consensus about the issue up to now. In this paper, we argue against the mainstream view and try to propose an alternative approach to the legal consequences of breaching the prohibition of representation in the conflict of interests. In so doing, we pay special attention to the consequences of conflict of interests between companies and their directors.

Keywords

Representation; Represented Person; Best Interest of Agent; Conflict of Interests Between Agent and Represented Person; Consequences of a Conflict of Interests Between Agent and Represented Person; Company; Representation by Company Director.

1 Úvod

Prostřednictvím *přímeho* zastoupení (ve smyslu § 436 a násl. ObčZ) přebírá zastoupený účinky právního jednání učiněného jeho jménem a na jeho účet. Zástupce může buď projevit vůli jménem zastoupeného (*aktivní zastoupení*), anebo *pro* něj (přesněji *za* něj) určitý projev vůle přijmout (*pasivní zastoupení*).¹ Přitom platí, že jedná-li zástupce v mezích svého zástupčího oprávnění, jedná s bezprostředními účinky pro zastoupeného, a proto práva a povinnosti ze zastoupení nevznikají zástupci, nýbrž (*ipso iure*) přímo zastoupenému (§ 436 odst. 1 část věty za středníkem ObčZ).

Snad právě proto se u zástupce dovozuje obecná zákonná povinnost dbát při zastupování zájmu zastoupeného.² Pro zastoupeného je totiž zpravidla

¹ K tomu například BRIM, L. § 436 In: LAVICKÝ, P. et al. *Občanský zákoník. Komentář I* (§ 1–654). 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 16–17.

² Srov. BRIM, L. Střet zájmů zástupce a zastoupeného v občanském právu. *Soudní rozhledy*. 2020, č. 4, s. 110. V poměrech německého právního řádu konstatuje povinnost zástupce dbát při zastoupení zájmů zastoupeného („die Interessen des Vertretenen wahrzunehmen“) například WOLF, M., NEUNER, J. *Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts*. 11. vyd. München: C. H. Beck, 2016, § 49, marg. č. 4.

nejvhodnější, aby zástupce při jednání jménem zastoupeného hájil (výhradně) jeho zájmy. Povinnost dbát při zastupování (nejlepšího) zájmu zastoupeného sice není pojmovým znakem zastoupení³ (neboť ji lze – alespoň v případě smluvního zastoupení – upravit dohodou zástupce a zastoupeného odchylně od zákona, popřípadě též zcela vyloučit),⁴ i přesto však považoval zákonodárce toto základní nastavení za natolik podstatné, že zavedl výslovné pravidlo, podle kterého „*zastoupit jiného nemůže ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného*“ (§ 437 odst. 1 ObčZ).

Následky porušení tohoto pravidla však v zákonném textu výslovně specifikovány nejsou. Po téměř deseti letech od přijetí občanského zákoníku se zdá, že se diskuse ohledně řešení této otázky ustálila alespoň v základních parametrech, což se promítá i do závěrů rozhodovací praxe. Přesto (či snad právě proto) se prostřednictvím tohoto textu pokusíme většinový náhled relativizovat a představit alternativní přístup k řešení otázky následků jednání zástupce, jenž je při zastoupení ve střetu zájmů ve smyslu § 437 odst. 1 ObčZ. Zvláštní pozornost přitom věnujeme zejména následkům porušení pravidel o střetu zájmů obchodní korporace a člena jejího statutárního orgánu (§ 54–57 ZOK).

Ne nadarmo toto tematické zaměření volíme právě pro počtu k 70. narozeninám pana prof. JUDr. Josefa Bejčka, CSc. Ačkoli se totiž může zdát, že jsou základní východiska řešení otázky porušení pravidel § 437 odst. 1 ObčZ definitivně položena, domníváme se, že může být cenné prezentovat i jiný způsob řešení. Právě v tomto duchu nás pan profesor jako mladé asistenty, kteří nastoupili na jeho katedru, vedl. Kromě odborné erudice nám totiž vždy imponoval především svojí vytrvalostí. Tím přitom nemyslíme jen dlouhodobý

³ V poměrech německého právního řádu srov. například WOLF, NEUNER, 2016, op. cit., § 49, marg. č. 4 („*doch ist die Interessenwahrnehmung kein Begriffsmerkmal der Stellvertretung*“).

⁴ Obdobně BRIM, L. § 437 In: LAVICKÝ, 2022, op. cit., marg. č. 8, 28 a 30; nebo TINTĚRA, T. § 437 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. et al. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, marg. č. 21, kteří však popírají možnost § 437 odst. 1 ObčZ (u smluvního zastoupení) zcela vyloučit ujednáním stran. Opačný závěr se podle nás podává již z výslovného znění § 437 odst. 1 ObčZ, který se u smluvního zastoupení uplatní pouze, pokud zastoupený o rozporu zájmů nevěděl anebo nemohl vědět. Tím spíš (*a minori ad maius*) musí být podle nás připuštěna možnost *komisivní* odchyly od zákonné povinnosti zástupce dbát při zastupování zájmů zastoupeného. S odkazem na princip autonomie vůle se tak podle nás ponechává zcela na zastoupeném a zástupci, *zda* (popřípadě *jak*) se při formulaci vzájemného právního vztahu odchyli od zákona, a to včetně možnosti povinnosti dbát zájmu zastoupeného zcela vyloučit.

„*tab na bránu*“, který byl a je patrný zejména z jeho publikační činnosti (jakož i z toho, že nás mohl jako nadšený cyklista vždy trumfnout tím, kolik už letos ujel kilometrů). Vytrvalostí v podání pana prof. Bejčka myslíme především jeho schopnost setrvat na svém i tam, kde by se mohlo zdát, že je formulace alternativního postoje a kritiky zbytečná.⁵ Necht' je tedy tento diskusní příspěvek (byť jako alternativní či oponentní náhled) – s přáním pevného zdraví a mnoha šťastně najetých kilometrů – věnován právě panu profesorovi.

2 Současný stav poznání

2.1 Obecně

Jako výchozí bod dalších úvah zpočátku (v první části naší stati) rekapitulujeme stav poznání, ke kterému již dospěla česká civilistika a rozhodovací praxe Nejvyššího soudu při řešení otázky, jaké následky má právní jednání zástupce jednajícího ve střetu zájmů. V prvním kroku předestřeme obecnou regulaci střetu zájmů zástupce a zastoupeného, jak je upravena v občanském zákoníku. Ta je přitom ve druhém kroku poměřována zvláštní úpravou střetu zájmů člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti.

2.2 Následky porušení § 437 odst. 1 ObčZ

Podle důvodové zprávy k § 436–440 ObčZ⁶ vychází obecná úprava zastoupení z právní úpravy účinné do 31. 12. 2013, která byla obsažena v § 22–24 ObčZ 1964. Ta k otázce střetu zájmů zástupce a zastoupeného stanovila, že „*zastupovat jiného nemůže ten, [...] jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného*“ (§ 22 odst. 2 ObčZ 1964), což je jasným předobrazem znění dnes účinného § 437 odst. 1 ObčZ.

Při výkladu § 22 odst. 2 ObčZ 1964 se vycházelo z toho, že jde o pravidlo, které formuluje zákonný zákaz ve smyslu § 39 ObčZ 1964.⁷ Podle § 39

⁵ Nejpříhodnější ukázkou je pro nás jeho kritika cizojazyčných habilitací (viz BEJČEK, J. Povinné cizojazyčné habilitace: mezi absurditou a „světovostí“? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, č. 2, s. 339–348. DOI: <https://doi.org/10.5817/CPVP2017-2-11>. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7055>).

⁶ DZ k návrhu ObčZ, s. 660.

⁷ Obdobně například KNAPPOVÁ, M., DVOŘÁK, J., ŠUSTEK, P. § 22 In: ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník: velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008, marg. č. 6; ŠVESTKA, J. § 22 In: ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. et al. *Občanský zákoník. Komentář I* (§ 1–459). 2. vyd. Praha. C. H. Beck, 2009, marg. č. 4.

ObčZ 1964 přitom platilo, že právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům, je absolutně neplatný (§ 40a *a contrario* ObčZ 1964). Absolutní neplatnost se proto prosadila i tehdy, jednal-li za zastoupeného zástupce, jehož zájmy byly v rozporu se zájmy zastoupeného.⁸ Tento výklad § 22 odst. 2 ObčZ 1964 se posléze (*analogicky*) rozšířil i na konfliktní jednání člena statutárního orgánu obchodní korporace v situacích, ve kterých se neuplatnila (zvláštní) právní úprava obchodního zákoníku o střetu zájmů (zejména § 196a ObchZ).⁹

Po rekodifikaci soukromého práva bylo brzy jasné, že dřívější závěry ohledně následků jednání zástupce v konfliktu zájmů nebude možné převzít v nezměněné podobě. Literatura sice stejně jako v poměrech úpravy účinné do 31. 12. 2013 setrvala na tom, že pravidlo § 437 odst. 1 ObčZ má být kvalifikováno jako zákonný zákaz, jehož porušení je stíženo neplatností (§ 580 ObčZ).¹⁰ S odkazem na celkovou změnu koncepce následků vad právního jednání, v níž je upřednostněna relativní neplatnost,¹¹ však nepřevzala závěr o absolutní neplatnosti a jako následek porušení pravidel § 437 odst. 1 ObčZ

⁸ Viz například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3694/2012; nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2019, sp. zn. 32 Cdo 5956/2017.

⁹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 11. 1998, sp. zn. 21 Cdo 11/98 (uverejněný pod číslem 63/1999 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek); rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2010, sp. zn. 29 Cdo 910/2009; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2011, sp. zn. 29 Cdo 2319/2010; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2011, sp. zn. 29 Cdo 2314/2010; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2012, sp. zn. 29 Cdo 3664/2011; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3694/2012; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. 29 Cdo 2974/2012; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2322/2016; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 8. 2016, sp. zn. 23 Cdo 2441/2015; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 9. 2016, sp. zn. 23 Cdo 3794/2015; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2018, sp. zn. 29 Cdo 2791/2016; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2019, sp. zn. 27 Cdo 2724/2017; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2019, sp. zn. 27 Cdo 2695/2018 (odst. 27); rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 8. 2020, sp. zn. 27 Cdo 760/2019 (odst. 31); nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2021, sp. zn. 23 Cdo 852/2021 (odst. 40); k původním závěrům rozhodovací praxe, které použití § 22 odst. 2 ObčZ 1964 na členy statutárních orgánů obchodních korporací zdánlivě kategoricky vylučovaly viz například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3864/2008.

¹⁰ Výslovně například MELZER, F. § 437 In: MELZER, F., TĚGL, P. et al. *Občanský zákoník. Velký komentář III* (§ 419–654). 1. vyd. Praha: Leges, 2014, marg. č. 13.

¹¹ DZ k návrh ObčZ, s. 691.

dovodila – zpočátku bez jakéhokoli bližšího zjemnění – relativní neplatnost (§ 586 ObčZ).¹²

Tento závěr byl odůvodněn i s odkazem na výslovnou dikci § 437 odst. 2 věty první ObčZ, který stanoví, že „jednal-li zástupce, jehož zájem je v rozporu se zájmem zastoupeného, s třetí osobou a věděla-li tato osoba o této okolnosti nebo musela-li o ní vědět, může se tobo zastoupený dovolat“. Může-li se totiž zastoupený jednatel zástupce učiněného v rozporu zájmů (podle § 437 odst. 2 věty první ObčZ) dovolat, vykládá se tento dovětek právě tak, že ono dovolání se směřuje k námitce relativní neplatnosti (ve smyslu § 586 ObčZ).¹³

Původní závěry byly později zpřesněny tak, že námitka relativní neplatnosti (§ 586 ObčZ) svědčí zastoupenému jen tehdy, věděla-li anebo musela-li třetí osoba vědět o rozporu zájmů mezi zástupcem a zastoupeným.¹⁴ Tento závěr vychází z textu § 437 odst. 2 ObčZ, podle kterého se může zastoupený dovolat konfliktního jednání zástupce jen, věděla-li třetí osoba o tom, že jedná se zástupcem, jehož zájem je v rozporu se zájmem zastoupeného anebo musela-li o tom vědět. Tím se před ochranou zájmů zastoupeného upřednostňuje ochrana dobré víry třetích osob.¹⁵

Tento přístup se stal v literatuře – alespoň ve vztahu ke smluvnímu zastoupení – dominantní a jako takový je v současné době přijímán.¹⁶ A to nejen

¹² Srov. například DÁVID, R., HRDLIČKA, M. § 437 In: LAVICKÝ, P. et al. *Občanský zákoník I (1–654)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, marg. č. 1; SVOBODA, K. § 437 In: ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář I (1–654)*. 2. vyd. Wolters Kluwer, 2020, s. 966.

¹³ Viz například TINTĚRA, T. § 437 In: PETROV, VÝTISK, BERAN et al., 2019, op. cit., marg. č. 8; ČECH, P. Ke svéprávnosti právnické osoby a postavení člena statutárního orgánu při jednání za ni (nejen) v situaci zájmového střetu. *Právní rozhledy*. 2016, č. 23–24, s. 839.

¹⁴ Srov. například BRIM, L. § 437 In: LAVICKÝ, 2022, op. cit., marg. č. 6, 9 a 14; EICHLEROVÁ, K. Jaké povinnosti má jednatel nebo člen představenstva, který si bude vědom střetu svého zájmu se zájmem obchodní společnosti? *Rekodifikace & praxe*. 2014, č. 11, s. 24; MELZER, F. § 437 In: MELZER, TÉGL et al., 2014, op. cit., marg. č. 10 a 13; SVOBODA, K. Institut zastoupení v NOZ. *Rekodifikace & praxe*. 2012, s. 13; TINTĚRA, T. § 437 In: PETROV, VÝTISK, BERAN et al., 2019, op. cit., marg. č. 7–8.

¹⁵ K tomu (jako k paralele při výkladu § 48 ZOK) například ČECH, P., FLIDR, J. Nové nejasnosti u dispozic s částí závodu, jež musí schválit valná hromada, s. r. o. a a. s. (na pozadí aktuální německé a rakouské judikatury). *Rekodifikace & praxe*. 2015, č. 5, s. 13.

¹⁶ K tomu za všechny např. RUBAN, R. Společnost s ručením omezeným bez společníků. In: RONOVSÁ, K., HAVEL, B., LAVICKÝ, P. et al. *Pocta prof. Janu Hurdíkovi k 70. narozeninám: Základní otázky života, práva a vůle...!* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2021, s. 461.

doktrínou, ale i rozhodovací praxí, která závěry literatury (s odkazem na původní přístup, který nebyl zjevně ochranou dobré víry třetích osob) převzala.¹⁷

Specificky je řešena otázka následků porušení pravidel § 437 odst. 1 ObčZ u zákonného zastoupení. Zatímco ve vztahu ke smluvnímu zastoupení lze vypožorovat převažující názorový proud směřující k relativní neplatnosti, u zákonného zastoupení je situace o poznání méně jednoznačná. V literatuře byly prezentovány závěry, podle nichž je jednání zástupce, jehož zájem je při zastupování v rozporu se zájmem zastoupeného (s odkazem na § 460 ObčZ), absolutně neplatné pro rozpor se zákonem a pro zjevné narušení veřejného pořádku (§ 588 ObčZ)¹⁸ anebo dokonce zdánlivé (§ 551 a násl. ObčZ).¹⁹ Aspekt dobré víry třetích osob jednajících se zákonným zástupcem přitom v těchto pojetích nebyl nijak zvlášť akcentován. Následek spočívající v absolutní neplatnosti, resp. zdánlivosti nastupuje bez ohledu na to, zda třetí osoba věděla anebo musela vědět o rozporu zájmů zástupce se zájmem zastoupeného.²⁰ Vedle toho stojí přístup, který z hlediska následků porušení pravidla § 437 odst. 1 ObčZ nerozlišuje mezi smluvním a zákonným zastoupením a který i v případě zákonného zastoupení proponuje relativní neplatnost.²¹ V tomto pojetí je pak patrně (stejně jako u smluvního zastoupení) nutné, aby o rozporu zájmů třetí osoba věděla nebo o něm musela vědět, čímž je chráněna její dobrá víra.

V literatuře se lze setkat konečně i s názorem (byť menšinovým), který porušení pravidla § 437 odst. 1 ObčZ klasifikuje jako zvláštní úpravu překročení zástupčího oprávnění (ve smyslu § 440 ObčZ). Tento výklad byl formulován při řešení otázky následků porušení pravidel o střetu zájmů ze strany členů volených orgánů obchodních korporací (§ 54 a násl. ZOK), tedy v podmínkách zastoupení, které není ani ryze smluvní, ani ryze zákonné (v poměrech

¹⁷ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2018, sp. zn. 20 Cdo 3298/2018; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 6. 2020, sp. zn. 20 Cdo 3140/2018.

¹⁸ Viz TINTĚRA, T. § 437 In: PETROV, VÝTISK, BERAN et al., 2019, op. cit., marg. č. 10; EICHLEROVÁ, K. *Zastoupení podnikatele*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 327.

¹⁹ Viz SVOBODA, K. § 437 In: ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA et al., 2020, op. cit., s. 966.

²⁰ TINTĚRA, T. § 437 In: PETROV, VÝTISK, BERAN et al., 2019, op. cit., marg. č. 6.

²¹ Srov. BRIM, L. § 437 In: LAVICKÝ, 2022, op. cit., marg. č. 19.

tuzemského právního řádu se hovoří zpravidla o zastoupení *sui generis*).²² Následky porušení základního pravidla zachyceného v § 437 odst. 1 ObčZ jsou v tomto pojetí popisovány tak, že „pokud jedná zástupce v nedovoleném konfliktu zájmů, o kterém třetí osoba věděla nebo musela vědět, jednání zastoupeného nezavazuje, pokud nebylo právně relevantním způsobem schváleno,²³ resp. tak, že „ví-li (či musí-li vědět) druhá strana o konfliktu zájmů, a přesto smlouvu uzavře, není žádného důvodu omezovat obchodní korporaci pravidly o dovolání se relativní neplatnosti a je jen na jejím rozhodnutí, zda bez zbytečného odkladu jednání schválí.“²⁴ Z toho je patrné, že koncept relativní neplatnosti jako následku porušení pravidel § 437 odst. 1 ObčZ se v tomto pojetí zcela opouští s tím, že jednání zástupce učiněné ve střetu zájmů zastoupeného nezavazuje. Prvek bezpodmínečné ochrany dobré viny třetích osob však zůstává i nadále zachován.

Následující text na tento (byť menšinový) názor navazuje a dále rozvíjí důvody, pro které by měl být přijat i v rozhodovací praxi. Uplatnitelnost tohoto závěru je dovozována nejen pro střet zájmů členů statutárního orgánu obchodní korporace, ale jako obecné (výchozí) pravidlo řešení následků střetu zájmů. Před tím je však nutné alespoň stručně popsat doktrinnální východiska, která se vztahují k typové situaci konfliktu zájmů na straně člena statutárního orgánu obchodní korporace, neboť právě v tomto kontextu byl proponovaný závěr přijat.

2.3 Aplikace § 437 ObčZ na střet zájmů člena statutárního orgánu obchodní korporace

Byl-li podán stručný přehled publikovaných variant následků porušení pravidel § 437 odst. 1 ObčZ, je vhodné představit diskusi k řešení otázky, zda

²² V literatuře viz například SVOBODA, K. § 436 In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář I* (§ 1–654). 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1037; nebo MELZER, F. Úvodní výklad k § 436 an. In: MELZER, TĚGL, 2014, op. cit., marg. č. 38; v rozhodovací praxi viz například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2019, sp. zn. 27 Cdo 4593/2017, uveřejněný pod číslem 37/2020 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek (odst. 33), rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2020, sp. zn. 21 Cdo 2886/2019, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2020, sp. zn. 21 Cdo 2886/2019.

²³ DĚDIČ, J. Úprava konfliktů zájmů v zákoně o obchodních korporacích ve vazbě na nový občanský zákoník. *Právní rozhledy*. 2014, č. 15–16, s. 525.

²⁴ ŠTENGLOVÁ, I. Střet zájmů člena statutárního orgánu kapitálové obchodní korporace ve vazbě na principy corporate governance. *Bulletin advokacie*. 2019, č. 11, s. 34.

se obecná občanskoprávní pravidla o střetu zájmů (§ 437 ObčZ) použijí i na postavení členů statutárních orgánů obchodních korporací.

Rekodifikací soukromého práva došlo ke změně v koncepci postavení členů statutárních orgánů právnických osob. Ti již neprojevují vůli právnické osoby (tedy nejednají přímo), nýbrž vystupují (jen) jako její zástupci.²⁵ Z tohoto důvodu nepanovala žádná větší pochybnost o tom, že § 437 ObčZ dopadá i na postavení členů statutárních orgánů. To bylo opakovaně konstatováno jak obecně²⁶ (nejčastěji v souvislosti s naplněním podmínek pro jmenování hmotněprávního opatrovníka podle § 165 odst. 2 ObčZ),²⁷ tak ve vztahu k jednotlivým formám právnických osob upravených v občanském zákoníku.²⁸ Vystala však otázka, zda § 437 ObčZ dopadá i na jednání členů statutárních orgánů *obchodních korporací*, a to vzhledem k existenci zvláštní právní úpravy zákona o obchodních korporacích.

Část nauky tuto možnost vylučovala s tím, že pravidla o střetu zájmů upravená v zákoně o obchodních korporacích (§ 54 a násl. ZOK) jsou ve vztahu *speciality* k obecným pravidlům občanského práva (§ 437 ObčZ), a proto na členy statutárních orgánů obchodních korporací obecná občanskoprávní úprava nedopadá.²⁹ Argumentovalo se přitom zejména tím, že „*obecná regulace konfliktu zájmů v obecném soukromém právu předpokládá, že konflikt být nemá,*“ zatímco „*regulace obchodních korporací stojí na úvaze, že konflikt zájmů při správě*

²⁵ V rozhodovací praxi viz například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2015, sp. zn. 29 Cdo 880/2015, uveřejněné pod číslem 20/2016 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2019, sp. zn. 27 Cdo 4593/2017, uveřejněný pod číslem 37/2020 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek (odst. 23); rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 8. 2020, sp. zn. 27 Cdo 760/2019 (odst. 27).

²⁶ Viz například KAREL, S. Institut zastoupení v NOZ. *Rekodifikace & praxe*. 2012, s. 13.

²⁷ Viz k tomu především DĚDIČ, J. Interpretační problémy úpravy opatrovnictví ve vztahu k obchodním korporacím. In: *Sborník z mezinárodní konference XXIV. Karlovarské právnícké dny*. Praha: Leges, 2016, s. 487, nebo FOREJTOVÁ, M. ŠLEJHAROVÁ, M. Evropské a vnitrostátní aspekty jmenování hmotněprávního opatrovníka akciové společnosti. *Jurisprudence*. 2016, č. 4, s. 21 a násl.; nebo DĚDIČ, J., LASÁK, J. Opatrovník obchodní korporace jmenovaný pro případ konfliktu zájmů. *Bulletin advokacie*. 2017, č. 10, s. 19.

²⁸ Ve vztahu k fundacím viz například *Nástin řešení některých výkladových problémů právní úpravy nadačních fondů v ObčZ*. Expertní skupina Komise pro aplikaci nové civilní legislativy (KANCL), 2013, s. 2; MALÁ, J. Potřebujeme v České republice Kodex dobré správy pro veřejné prospěšné fundace? *Právní rozhledy*. 2022, č. 2, s. 72.

²⁹ Viz HAVEL, B. Konflikt zájmů při správě obchodních korporací (vztah § 437 odst. 2 ObčZ a § 54 a násl. ZOK). *Právní rozhledy*. 2015, č. 8, s. 274–275; SVOBODA, K. Institut zastoupení v NOZ. *Rekodifikace & praxe*. 2012; SVOBODA, K. In: ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA et al., 2014, op. cit., s. 1038 a 1044–1045.

*korporací existuje a snahou korporálního práva je ex ante motivovat k rozumným a transparentním řešením.*³⁰ Prezentován byl ovšem i pohled, podle kterého by se mělo na smlouvy uzavřené v rozporu s § 55 ZOK nebo § 56 odst. 1 ZOK (s odkazem na § 48 ZOK) nahlížet jako na „*platné a mělo by docházet ke upřednostnění odpovědnosti tzv. dovnitř obchodní korporace vůči dotčenému členovi voleného orgánu obchodní korporace.*“³¹

Podle opačných názorů dopadají pravidla § 437 ObčZ i na členy statutárních orgánů.³² Podle tohoto pojetí není s pravidly o střetu zájmů obecná občanskoprávní úprava konfliktní. Obě úpravy se naopak doplňují. Je tomu tak proto, že obecná občanskoprávní úprava přichází na řadu (jen) tehdy, poruší-li člen statutárního orgánu svoji informační (*notifikační*) povinnost (podle § 54 nebo § 55 ZOK), případně zastupuje-li obchodní korporaci i přesto, že byl výkon jeho funkce pozastaven.³³ Ačkoli se tedy pravidla § 437 ObčZ neuplatní bez dalšího, zůstávají (*subsidiárně*) použitelná všude tam, kde člen statutárního orgánu obchodní korporace poruší (zvláštní) pravidla zákona o obchodních korporacích o střetu zájmů (§ 54 a násl. ZOK).

Právě popsaný přístup následně potvrdila i rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, která dospěla k závěru, že „*poruší-li člen statutárního orgánu povinnost informovat o (možném) střetu zájmů podle § 54 odst. 1 a 2 z. o. k., brání existující rozpor zájmů tohoto člena statutárního orgánu se zájmy obchodní korporace tomu, aby*

³⁰ HAVEL, 2015, op. cit., s. 274.

³¹ SADECKÝ, L. Novela § 55 z. o. k. (pravidla o střetu zájmů). *Soukromé právo*. 2020, č. 11, s. 22–23.

³² Srov. například DĚDIČ, J. Úprava konfliktů zájmů v ZOK ve vazbě na ObčZ. XXII. *Karlovarské právnícké dny*. 2014, s. 426–427; ČECH, P., ŠUK, P. *Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Praha: Bova Polygon, 2016, s. 73; ŠUK, P. Konflikt zájmů v novém hávu (aneb § 196a obchodního zákoníku v zákoně o obchodních korporacích). *Daňový expert*. 2013, č. 2, s. 19–22.

³³ Srov. například ČECH, P. Ke svéprávnosti právnické osoby a postavení člena statutárního orgánu při jednání za ni (nejen) v situaci zájmového střetu. *Právní rozhledy*. 2016, č. 23–24, s. 838; ČECH, P. Vnitřní obchodování a zájmová kolize v nové úpravě obchodních korporací. *Právní rádce*, 2014, č. 1, s. 23–27; DĚDIČ, J. Úprava konfliktů zájmů v zákoně o obchodních korporacích ve vazbě na nový občanský zákoník. *Právní rozhledy*. 2014, č. 15–16, s. 524–532; TRÁVNÍKOVÁ, B. Jednání právnických osob. *Soudce*. 2018, č. 3, s. 18–19; ŠTENGLOVÁ, I. Střet zájmů člena statutárního orgánu kapitálové obchodní korporace ve vazbě na principy corporate governance. *Bulletin advokacie*. 2019, č. 11, s. 34; na nejednoznačný postoj autorského kolektivu poukazuje ŠTENGLOVÁ, I. § 54 In: ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020, marg. č. 9.

za obchodní korporaci právně jednal (na jednání takového člena statutárního orgánu dopadá § 437 o. z. se všemi důsledky z toho plynoucími).“³⁴

Nejednoznačně je však řešena otázka, co rozumět „všemi důsledky“ plynoucími z § 437 ObčZ, čímž se vracíme k výkladu tohoto obecného (občansko-právního) ustanovení. Na jedné straně se argumentuje pro relativní neplatnost dotčeného právního jednání, které se může dovolat obchodní korporace v případě, že „osoba, vůči níž bylo právní jednání jednatelem či členem představenstva za společnost učiněno, věděla nebo musela vědět, že jednatel či člen představenstva jedná ve střetu zájmů a že nebyly dodrženy podmínky stanovené zákonem o obchodních korporacích.“³⁵ Na straně druhé bylo (s argumentem, že zastoupení právnické osoby členem statutárního orgánu je zastoupením zákonným) dovozeno, že jednání člena obchodní korporace v konfliktu zájmů, které není notifikováno, je „zádnalivým jednáním podle § 437 odst. 1 věty první o. z. ve spojení s § 460 a § 551 o. z., avšak s ohledem na § 45 odst. 3 z. o. k. se v případě obchodních korporací bude jednat o imperfektní právní normu bez sankce; tedy takové jednání obchodní korporace bude prima facie platné.“³⁶ Vedle toho stojí konečně také (již prezentovaný) názor, který pro případ střetu zájmů člena statutárního orgánu obchodní korporace považuje porušení pravidla § 437 odst. 1 ObčZ za překročení

³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 12. 2015, sp. zn. 29 Cdo 4384/2015, uveřejněné pod číslem 102/2016 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek; dále též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2019, sp. zn. 27 Cdo 1382/2019, uveřejněné pod číslem 51/2020 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (odst. 20); usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2019, sp. zn. 27 Cdo 4777/2018 (odst. 8); usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2020, sp. zn. 27 Cdo 3495/2019 (odst. 14); rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2019, sp. zn. 27 Cdo 4593/2017, uveřejněný pod číslem 37/2020 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (odst. 30).

³⁵ EICHLEROVÁ, K. Jaké povinnosti má jednatel nebo člen představenstva, který si bude vědom střetu svého zájmu se zájmem obchodní společnosti? *Rekodifikace & praxe*, 2014, č. 11, s. 24; či komplexněji v EICHLEROVÁ, 2022, op. cit., s. 329–330. Obdobně např. FILIP, V., FYRBACH, D. Nová pravidla střetu zájmů v obchodních korporacích. *Rekodifikace & praxe*, 2015, č. 10, s. 2223; nebo LASÁK, J. § 54 In: LASÁK, J., DĚDIČ, J., POKORNÁ, J. et al. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 458, který jako možný následek „v extrémních případech“ nevylučuje ani absolutní neplatnost „pro zjevný rozpor s dobrými mraví“.

³⁶ NOVOTNÁ KRTOUŠOVÁ, L. Následky konfliktu zájmů člena statutárního orgánu právnické osoby jako zástupce a právnické osoby jako zastoupeného. *Právní rozhledy*. 2016, č. 17, s. 588 a násl.

zástupčího oprávnění s tím důsledkem, že takové právní jednání obchodní korporaci nezavazuje, není-li schváleno, jak již bylo poukázáno výše.³⁷

2.4 Dílčí závěr

Lze tak obecně shrnout, že (s výjimkou zákonného zastoupení, u něž nelze vysledovat jednoznačný trend) se prozatím prosadil názor, podle kterého je následkem porušení pravidel § 437 odst. 1 ObčZ relativní neplatnost. Zastoupený se však může relativní neplatnosti dovolat pouze, jestliže třetí osoba věděla anebo musela vědět o existujícím konfliktu mezi zájmy zástupce a zastoupeného. Pravidlo o zákazu zastoupení v konfliktu zájmů (§ 437 odst. 1 ObčZ) dopadá i na jednání člena statutárního orgánu obchodní korporace, jenž porušil svoji informační (*notifikační*) povinnost (podle § 54 nebo § 55 ZOK). V otázce následků takového právního jednání se v doktríně doposud neustálilo převažující stanovisko a ani dostupná judikatura tento následek prozatím výslovně neřeší.

3 Alternativní řešení

3.1 Obecně

Z avizovaného zaměření příspěvku je zjevné, že se k většinovému přístupu současné nauky stavíme rezervovaně. Jestliže se totiž vychází převážně z toho, že je následkem porušení pravidel § 437 odst. 1 ObčZ relativní neplatnost (věděla-li třetí osoba o střetu zájmů zástupce a zastoupeného anebo musela-li o něm vědět), znamená to, že zastoupený je *excessivním* jednáním zástupce vázán a má-li se následků takového jednání zprostit, musí se relativní neplatnosti dovolat – tedy aktivně jednat. To podle našeho názoru nekoresponduje s účelem obecné úpravy pravidel o střetu zájmů zachycených v § 437 ObčZ.

Důvodová zpráva k § 436–440 ObčZ se výslovně nehlásí k inspiraci žádnými zahraničními právními řády nebo nadnárodními unifikačními projekty a ani z rozpravy projednávání občanského zákoníku v Parlamentu České

³⁷ DĚDIČ, J. Úprava konfliktů zájmů v zákoně o obchodních korporacích ve vazbě na nový občanský zákoník. *Právní rozhledy*. 2014, č. 15–16, s. 525; ŠTENGLOVÁ, I. Střet zájmů člena statutárního orgánu kapitálové obchodní korporace ve vazbě na principy corporate governance. *Bulletin advokacie*. 2019, č. 11, s. 34.

republiky (resp. jeho výborech) převzetí přeshraniční úpravy nevyplývá.³⁸ Proto lze (i přes podobnost znění § 437 ObčZ s čl. II. – 6:109 DCFR) usuzovat, že vůlí zákonodárce nebylo žádný ze zahraničních či nadnárodních konceptů převzít.³⁹ I přesto zdůvodnění svého postoje k většinovým závěrům ohledně následků porušení pravidel § 437 ObčZ uvozujeme výkladem o tom, jak je otázka následků konfliktního jednání zástupce řešena v poměrech německého právního řádu. Činíme tak při plném vědomí toho, že se česká a německá úprava střetu zájmů zástupce a zastoupeného výrazně rozcházejí (a na tyto rozdíly dále poukazujeme). Závěry přijaté na půdorysu německého práva však mohou být podle nás pro další úvahy inspirativní již jen proto, že tamní nauka o zastoupení patří mezi nejpracovanější.

3.2 Německý přístup

3.2.1 Obecná východiska

V poměrech německého právního řádu se (stejně jako v českém právu)⁴⁰ relativně striktně rozlišuje mezi právním důvodem (*titulem*), na základě kterého zástupčí oprávnění vzniká, a samotným zástupčím oprávněním.⁴¹ U titulu vzniku zástupčího oprávnění se jedná o formulaci (vnitřního) právního vztahu mezi zástupcem a zastoupeným, který vymezuje účel, jemuž má zastoupení sloužit; a právě proto může zástupce vázat k výkonu

³⁸ K dodatečným edicím důvodové zprávy, která byla po přijetí občanského zákoníku vydána u soukromého vydavatelství a ve kterých byl odkaz na DCFR doplněn, nelze přihlížet (ELIÁŠ, K. et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a reštríkem*. 1. vyd. Praha: Sagit, 2012, s. 208).

³⁹ K pojmu „*vůle zákonodárce*“ obecně LARENZ, K., CANARIS, C. *Methodenlehre der Rechtswissenschaft*. 3. vyd. Berlin: Springer-Verlag, 1995, s. 150. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-662-08709-1>

⁴⁰ To je v českém právním prostředí nejčastěji reprezentováno rozlišováním mezi plnou mocí a dohodou o plné moci (zastoupení); srov. například DOBROVOLNÁ, E. § 441 In: LAVICKÝ, 2022, op. cit., marg. č. 7–19; nebo MELZER, F. § 441 In: MELZER, TÉGL, 2014, op. cit., marg. č. 19–20.

⁴¹ Srov. například FRENDSCH, B. § 164 In: PRÜTTING, H., WEGEN, G., WEINREICH, W. et al. *BGB: Kommentar*. 11. vyd. Köln: Luchterhand, 2016, marg. č. 49; PAWLOWSKI, H. Die gewillkürte Stellvertretung – Eine juristische Entdeckung der deutschen Rechtswissenschaft. *Juristenzeitung*, 1996, č. 3, s. 125–126; SCHUBERT, C. § 164 In: SÄCKER, F., RIXECKER, R., OETIKER, H., LIMPERG, B. et al. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1 (§ 1–240)*. 9. vyd. München: C. H. Beck, 2021, marg. č. 221; WOLF, NEUNER, 2016, op. cit., § 49, marg. č. 100.

zástupčího oprávnění určitým (předem definovaným) způsobem.⁴² Vedle toho stojí samotné zástupčí oprávnění jako informace o rozsahu zastoupení, která je určena třetím osobám. Tím jsou předurčeny vnější právní vztahy zastoupeného s osobami, se kterými zástupce jedná jeho jménem. Vychází se přitom z toho, že právní důvod (*titul*) vzniku zástupčího oprávnění a samotné zástupčí oprávnění jsou na sobě zásadně nezávislé. Jedná se o dvě (relativně) samostatné právní skutečnosti, což má významné následky, a to zejména při přezkumu vad (obou) těchto právních jednání.⁴³

Smyslem tohoto přístupu, který bývá označován jako *princip abstrakce* (*Abstraktionsprinzip*), je zachovat elementární (právní) jistotu v jednání zástupce. Riziko, že zástupce realizuje zástupčí oprávnění v rozporu s tím, jak vymezuje jeho práva a povinnosti právní titul, na základě kterého zástupčí oprávnění vzniklo, nese zásadně zastoupený.⁴⁴ Pokud by se princip abstrakce neprosadil, nezbyvalo by třetí osobě nic jiného, než se před každým jednáním se zástupcem důkladně obeznámit s právy a povinnostmi, které zástupci vyplývají ze vzájemného právního vztahu se zastoupeným.⁴⁵

Slouží-li však princip abstrakce k ochraně (dobré víry) třetích osob, s nimiž zástupce při zastoupení zastoupeného vstupuje do právního styku, je přirozené, že se tento přístup neprosadí:

- a) tam, kde je třetí osobě rozsah práv a povinností zástupce znám;
- b) tím méně potom tam, kde třetí osoba (dokonce) ví anebo musí vědět, že zástupce v neprospěch zastoupeného porušuje pravidla „*podkladového*“ právního vztahu (*titulu*), který dal zástupčímu oprávnění vzniknout.⁴⁶

⁴² Srov. SCHUBERT, C. § 164 In: SÄCKER, RIXECKER, OETKER, LIMPERG, 2021, op. cit., marg. č. 221.

⁴³ Užítí § 139 německého BGB o částečně neplatnosti právního jednání je zde vyloučeno – srov. například SCHUBERT, C. § 164 In: SÄCKER, RIXECKER, OETKER, LIMPERG, 2021, op. cit., marg. č. 221; v rozhodovací praxi například rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 8. 11. 1984, sp. zn. III ZR 132/83 (NJW 1985, 730).

⁴⁴ Srov. FRENCH, B. § 164 In: PRÜTTING, WEGEN, WEINREICH, 2016, op. cit., marg. č. 67; SCHUBERT, C. § 164 In: SÄCKER, RIXECKER, OETKER, LIMPERG, 2021, op. cit., marg. č. 221; STOFFELS, M. § 164 In: HEIDEL, T., HÜSSTEGE, R., MANSEL, P., NOACK, U. et al. *BGB: Allgemeiner Teil*. 2. vyd. Baden-Baden: Nomos, 2012, marg. č. 84; v rozhodovací praxi například rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 29. 6. 1999, sp. zn. XI ZR 277/98 (NJW 1999, 2883).

⁴⁵ Srov. například FRENCH, B. § 164 In: PRÜTTING, WEGEN, WEINREICH, 2016, op. cit., marg. č. 49; WOLF, NEUNER, 2016, op. cit., § 49, marg. č. 100.

⁴⁶ FRENCH, B. § 164 In: PRÜTTING, WEGEN, WEINREICH, 2016, op. cit., marg. č. 67.

3.2.2 Samokontrahování a dvojí zastoupení

Na situaci, kdy třetí osoba zná rozsah práv a povinností zástupce (a kdy je z tohoto důvodu vyloučeno použití principu abstrakce), reaguje německé právo výslovnou regulací případů, ve kterých zástupce jedná jménem zastoupeného sám se sebou (tzv. *Insichgeschäfte*), resp. případů tzv. dvojího zastoupení (*Doppelvertretung*), v nichž zástupce při právním jednání zastupuje nejen zastoupeného, ale i třetí osobu, se kterou zástupce právně jedná. K tomu § 181 německého BGB uvádí, že „*zástupce nemůže, není-li stanoveno jinak, vystupovat jménem zastoupeného při jednání se sebou samým nebo jako zástupce třetího, ledaže právní jednání spočívá vyhradně v plnění dluhu.*“⁴⁷ Přes zdánlivě ultimativní příkaz tohoto ustanovení se však teorie i rozhodovací praxe ustálila v závěru, že porušení tohoto pravidla není porušením zákona ve smyslu § 134 německého BGB (podle něhož jsou „*právní jednání, která odporují zákonu neplatná, nestanoví-li zákon jinak*“),⁴⁸ nýbrž jen omezením zástupčího oprávnění (*Beschränkung der Vertretungsmacht*), které má za následek *dočasnou neúčinnost (schwebende Unwirksamkeit)* dotčeného právního jednání.⁴⁹ To se dovozuje z výslovného znění § 181 německého BGB, který stanoví, že zástupce nemůže v daném případě „*vystupovat jménem zastoupeného*“ (*im Namen des Vertretenen ein Rechtsgeschäft vornehmen*), ale i ze skutečnosti, že zastoupenému musí být dána možnost se k jednání svého zástupce přihlásit a účinky takového jednání převzít.⁵⁰

⁴⁷ Ust. § 181 německého BGB zní: „*Ein Vertreter kann, soweit nicht ein anderes ihm gestattet ist, im Namen des Vertretenen mit sich im eigenen Namen oder als Vertreter eines Dritten ein Rechtsgeschäft nicht vornehmen, es sei denn, dass das Rechtsgeschäft ausschließlich in der Erfüllung einer Verbindlichkeit besteht.*“

⁴⁸ Ust. § 134 německého BGB zní: „*Ein Rechtsgeschäft, das gegen ein gesetzliches Verbot verstößt, ist nichtig, wenn sich nicht aus dem Gesetz ein anderes ergibt.*“

⁴⁹ Srov. například ELLENBERGER, J. § 181 In: PALANDT, O. et al. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 75. vyd. München: Verlag C. H. Beck, 2016, marg. č. 15; FRENSCH, B. § 181 In: PRÜTTING, WEGEN, WEINREICH, 2016, op. cit., marg. č. 19; SCHUBERT, C. § 181 In: SÄCKER, RIXECKER, OETKER, LIMPERG, 2021, op. cit., marg. č. 63; STOFFELS, M. § 181 In: HEIDEL, HÜSSTEGE, MANSEL, NOACK, 2012, op. cit., marg. č. 50; WOLF, NEUNER, 2016, op. cit., § 49, marg. č. 112; v rozhodovací praxi například již rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 8. 10. 1975, sp. zn. VIII ZR 115/74 (BGHZ 65, 123 = NJW 1976, 104).

⁵⁰ Viz SCHUBERT, C. § 181 In: SÄCKER, RIXECKER, OETKER, LIMPERG, 2021, op. cit., marg. č. 63.

Podstata *dočasné neúčinnosti* (*schwebende Unwirksamkeit*) spočívá v tom, že u dotčného právního jednání (či obecněji právní skutečnosti) *doposud* nebyly naplněny všechny prvky (*abstraktní*) skutkové podstaty právní normy, která podmiňuje účinky právního jednání, k nimž projev vůle směřoval; budou-li však chybějící prvky doplněny, potom se své účinnosti právní jednání dočká.⁵¹ Chybějícím prvkem abstraktní skutkové podstaty právní normy podmiňující účinky právního jednání, ke kterým projev vůle směřoval, je (v pojetí, v němž porušení pravidel § 181 německého BGB není považováno za rozpor se zákonem, který by byl stížený neplatností – *Nichtigkeit*), souhlas zastoupeného (§ 177 německého BGB). Zastoupenému je tedy ponechána možnost jednání zástupce přijmout a těžit z potenciálních výhod, které mu může přinášet. Pokud však zůstane pasivní, ponechá jednání zástupce učiněné v rozporu s § 181 německého BGB nedokonané (*imperfektní*) a nebude jej zavazovat.

Tento závěr se uplatňuje i v případě samokontrahování či dvojího zastoupení jednatele společnosti s ručením omezeným. Jednatel totiž vystupuje (stejně jako v českém právu) jako zástupce společnosti, a proto dopadá úprava § 181 německého BGB zásadně (není-li zřízena dozorčí rada) i na něj⁵² (v poměrech akciových společností situaci řeší § 112 německého AktG, podle kterého zastupuje společnost při jednání se členy představenstva dozorčí rada).⁵³

3.2.3 Zneužití zástupčího oprávnění

Použití principu abstrakce je dále vyloučeno tehdy, je-li třetí osobě známo anebo musí-li jí být známo, že zástupce jedná v neprospěch zastoupeného v rozporu s pravidly právního vztahu (*titulu*), který dal zástupčímu oprávnění vzniknout.⁵⁴ Na rozdíl od samokontrahování, resp. dvojího zastoupení,

⁵¹ Srov. například WOLF, NEUNER, 2016, op. cit., § 55, marg. č. 12.

⁵² Viz například ALTMEPPEN, H. § 35 In: ALTMEPPEN, H. et al. *GmbHG: Kommentar*. 10. vyd. München: C. H. Beck, 2021, marg. č. 77; LENZ, T. § 35 In: MICHALSKI, L., HEIDINGER, A., LEIBL, S., SCHMIDT, J. et al. *Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung*. 3. vyd. München: C. H. Beck, 2017, marg. 88; nebo ZÖLLNER, W. NOACK, U. § 35 In: BAUMBACH, A., HEUCK, A. et al. *GmbHG: Kommentar*. 21. vyd. München: C. H. Beck, 2017, marg. č. 128.

⁵³ Srov. například FLEISCHER, H. § 93 In: SPINDLER, G., STILZ, E. et al. *Kommentar zum Aktiengesetz*. 4. vyd. München: C. H. Beck, 2019, marg. č. 134; KOCH, J. § 112 In: HÜFFER, U., KOCH, J. et al. *AktG: Kommentar*. 16. vyd. München: C. H. Beck, 2022, marg. č. 1.

⁵⁴ Srov. například WOLF, NEUNER, 2016, op. cit., § 49, marg. č. 102–108.

však tuto situaci BGB nereguluje výslovně (což je literaturou kritizováno),⁵⁵ a proto je dogmatické zdůvodnění této výjimky z principu abstrakce předmětem sporů.

Literatura i rozhodovací praxe se v zásadě shodují, že jde o případy zneužití práva.⁵⁶ Rozdílné pohledy však panují jak ohledně toho, o kterou z právních norem zneužití zástupčího oprávnění opřít, tak ohledně toho, jak zdůvodnit následky, které takové zneužití vyvolává.⁵⁷ Rozhodovací praxe při vysvětlování toho, proč v případě zneužití zástupčího oprávnění prolomit ochranu práva na zastoupení v neprospěch třetí osoby, odkazuje v zásadě jen na princip poctivosti (*Treu und Glauben*) formulovaný v § 242 německého BGB.⁵⁸ Paleta názorů je ovšem výrazně širší. Setkat se lze s argumentací, podle níž jde o teleologickou redukci principu abstrakce,⁵⁹ a někteří autoři (byť jde o názory menšinové) pak dokonce odkazují na odpovědnost třetí osoby vůči zastoupenému.⁶⁰

Shoda nepanuje ani na tom, jak zdůvodnit následky, které takové zneužití vyvolává. Podle závěrů rozhodovací praxe má zneužití zástupčího oprávnění za následek jednoduše to, že zastoupeného právní jednání zástupce nezavazuje.⁶¹ Většinová část literatury tento závěr zpřesňuje a přiklání se k přiměřenému použití § 177 a násl. německého BGB. Tato právní norma upravuje

⁵⁵ Viz například VEDDER, K. Neues zum Missbrauch der Vertretungsmacht – Vorsatzerfordernis, Anfechtbarkeit, negatives Interesse. *Juristen Zeitung*, 2008, č. 22, s. 1077. DOI: <https://doi.org/10.1628/002268808786478547>

⁵⁶ Srov. například ELLENBERGER, J. § 164 In: PALANDT, 2016, op. cit., marg. č. 14; nebo SCHUBERT, C. § 164 In: SÄCKER, RIXECKER, OETKER, LIMPERG, 2021, op. cit., marg. č. 229; v rozhodovací praxi viz například rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 28. 2. 1966, sp. zn. VII ZR 125/65 (NJW 1966, 1911); nebo rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 25. 3. 1968, sp. zn. II ZR 208/64 (NJW 1968, 1379).

⁵⁷ Srov. SCHUBERT, C. § 164 In: SÄCKER, RIXECKER, OETKER, LIMPERG, 2021, op. cit., marg. č. 229.

⁵⁸ Ust. § 242 německého BGB zní: „Der Schuldner ist verpflichtet, die Leistung so zu bewirken, wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern.“

⁵⁹ Srov. například LIEDER, J. Missbrauch der Vertretungsmacht und Kollusion. *Juristische Schulung*, 2014, s. 684; STOFFELS, M. § 164 In: HEIDEL, HÜSSTEGE, MANSEL, NOACK, 2012, op. cit., marg. č. 88.

⁶⁰ Viz HECKELMANN, D. Mitverschulden des Vertretenen bei Mißbrauch der Vertretungsmacht. *Juristen Zeitung*, 1970, č. 2, s. 65.

⁶¹ Srov. například rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 29. 6. 1999, sp. zn. XI ZR 277/98 (NJW 1999, 2883).

překročení zástupčího oprávnění,⁶² přičemž se vychází z toho, že překročení zástupčího oprávnění vyvolává (stejně jako v případě § 181 německého BGB) *dočasnou neúčinnost* (*schwebende Unwirksamkeit*), při které může zastoupený jednatel zástupce dodatečně schválit. Problematická (a hojně kritizovaná) je pak především ta část závěrů rozhodovací praxe, podle níž mají být nepříznivé následky zneužití zástupčího oprávnění (podle § 254 německého BGB) rozděleny mezi zastoupeného a třetí osobu v závislosti na míře „zavinění“ (*Mitverschulden*).⁶³ Účinnost právního jednání totiž podle převažující části literatury nelze rozdělit, neboť jednání zástupce je buď jako celek účinné anebo neúčinné. Proto se jako řešení spoluúčasti zastoupeného navrhuje ponechat jednání zástupce neúčinné s tím, že je dovozováno právo třetí osoby na náhradu škody (resp. *negativní interese*) z titulu předmluvní odpovědnosti vůči zastoupenému, který se na *excesivním* jednání podílel.⁶⁴

Bez ohledu na přesné (dogmatické) zdůvodnění se ovšem ve všech prezentovaných řešeních vychází z toho, že *excesivní* jednání zástupce zastoupeného nezavazuje a zastoupenému se ponechává na vůli, zda pro sebe jednání zástupce přijme či nikoliv. Shodné závěry dovozuje část doktríny⁶⁵ dokonce i ve vztahu ke krajním případům tzv. *tajné (koluzivní) součinnosti* (*kollusives Zusammenwirken*) zástupce a třetí osoby, tehdy, je-li jednání vedeno jejich společným úmyslem podvést a poškodit zastoupeného.⁶⁶

⁶² Viz například ELLENBERGER, J. § 164 In: PALANDT, 2016, op. cit., marg. č. 14b; FRENSCH, B. § 164 In: PRÜTTING, WEGEN, WEINREICH, 2016, op. cit., marg. č. 72; STOFFELS, M. § 164 In: HEIDEL, HÜSSTEGE, MANSEL, NOACK, 2012, op. cit., marg. č. 88; WOLF, NEUNER, 2016, op. cit., § 49, marg. č. 104.

⁶³ Viz například rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 25. 3. 1968, sp. zn. II ZR 208/64 (NJW 1968, 1379).

⁶⁴ Viz FRENSCH, B. § 164 In: PRÜTTING, WEGEN, WEINREICH, 2016, op. cit., marg. č. 72.

⁶⁵ Pro závěr o *dočasné neúčinnosti* (*schwebende Unwirksamkeit*) například LIEDER, 2014, op. cit., s. 684; MOCK, S. Grundfälle zum Stellvertretungsrecht. *Juristische Schulung*, 2008, č. 6, s. 486–490; nebo WOLF, NEUNER, 2016, op. cit., § 49, marg. č. 107.

⁶⁶ Většinou jsou však tyto případy vnímány jako rozpor s dobrými mravíky podle § 138 německého BGB (srov. například SCHÄFER, H. § 167. In: HAU, W., POSECK, R. et al. *Beck'sche Online-Kommentare: BGB*. 61. vyd. München, C. H. Beck, 2022, marg. č. 50; SCHUBERT, C. § 164 In: SÄCKER, RIXECKER, OETKER, LIMPERG, 2021, op. cit., marg. č. 227; v rozhodovací praxi například rozsudek Spolkového soudního dvora (BGH) ze dne 14. 6. 2000, sp. zn. VIII ZR 218/99, NJW 2000, 2896), eventuálně – dosahuje-li jednání zástupce a třetí osoby intenzity trestného činu – jako rozpor se zákonným zákazem podle § 134 německého BGB (viz SCHÄFER, H. § 167. In: HAU, POSECK, 2022, op. cit., marg. č. 50), což v obou případech způsobuje absolutní neplatnost (Nichtigkeit).

3.2.4 Dílčí závěr

V poměrech německého právního řádu se striktně rozlišuje mezi zástupčím oprávněním a titulem, na základě kterého toto zástupčí oprávnění vzniklo, čímž je chráněna třetí osoba, s níž zástupce jedná. Vychází se ovšem z předpokladu, že této ochrany není třeba tam, kde je třetí osobě znám rozsah práv a povinností zástupce vyplývajících z titulu, na základě kterého toto zástupčí oprávnění vzniklo, popřípadě tam, kde třetí osoba ví anebo musí vědět, že zástupce v neprospěch zastoupeného porušuje pravidla právního vztahu, který dal zástupčímu oprávnění vzniknout. Tato pravidla jsou zčásti regulována v § 181 německého BGB, který upravuje případy samokontrahování a dvojího zastoupení. Následkem takových případů je „*dočasná neúčinnost*“ (*schwebende Unwirksamkeit*) právního jednání, spočívající v tom, že právní jednání zástupce zastoupeného nezavazuje, jestliže pro sebe jeho účinky dodatečně nepřijme.

3.3 Porušení pravidel o střetu zájmů jako překročení zástupčího oprávnění

Česká právní úprava střetu zájmů zástupce a zastoupeného se od té německé výrazně liší. Německá úprava míří primárně jen na případy, při nichž lze konflikt zájmů z podstaty věci typově předpokládat, jestliže zástupce současně zastupuje i toho, komu je dotčené právní jednání určeno, anebo je jím on sám (§ 181 německého BGB), popřípadě na situace, ve kterých třetí osobě je anebo musí být známo, že zástupce jedná v neprospěch zastoupeného. Pravidlo českého občanského zákoníku o střetu zájmů (§ 437 odst. 1 ObčZ) je formulováno o poznání širším způsobem, neboť bez bližší typologie a bez ohledu na případnou vědomost třetí osoby zapovídá zásadně každé jednání zástupce učiněné jménem zastoupeného v konfliktu zájmů.

Přesto mohou být závěry německé dogmatiky a rozhodovací praxe pro další úvahy inspirativní. Na základě podaného popisu základního fungování německé úpravy střetu zájmů zástupce a zastoupeného je totiž možné vypořádat jisté zobecnitelné prvky. Ty jsou charakteristické tím, že v typových případech střetu zájmů zástupce a zastoupeného (jak je vymezen v § 181 německého BGB), ale i při absenci dobré víry třetí osoby (natož pak při společném jednání zástupce a třetí osoby k újmě zastoupeného), zastoupeného

jednání zástupce nezavazuje, jestliže je pro sebe sám nepřijme. Takové řešení považujeme (ve své podstatě) za velmi *intuitivní*, neboť prolamuje ochranu třetích osob ve prospěch zastoupeného (vycházející z *principu abstrakce*) v zásadě jen tehdy, není-li dán důvod pro jejich ochranu. Prezentovaný závěr lze parafrázovat také tak, že není třeba chránit dobrou víru třetích osob tam, kde dobrověrné nejsou. V těchto případech tak není dán žádný důvod, pro který by měly být zastoupenému „*automaticky*“ přičítány následky *excesivního* právního jednání zástupce s třetí osobou (jestliže pro sebe zastoupený účinky jednání zástupce nepřevzal).

Je patrné, že obdobná hodnotová východiska přijímá i český zákonodárce. Smyslem pravidel o střetu zájmů zástupce a zastoupeného obsažených v občanském zákoníku (§ 437 ObčZ) je totiž především ochrana zastoupeného, jehož zájem je (anebo může být) zasažen *excesivním* jednáním zástupce, který vystupuje jeho jménem. Ví-li třetí osoba o rozporu zájmů zástupce a zastoupeného anebo musí-li o něm vědět, není dán žádný důvod, pro který by mělo být její (nepoctivé) jednání chráněno na úkor zastoupeného. Proto lze podle našeho názoru pochybovat o správnosti výkladu, který s porušením § 437 odst. 1 ObčZ spojuje relativní neplatnost (ve smyslu § 586 ObčZ) a který se jako převažující (alespoň ve vztahu ke smluvnímu zastoupení) prosadil jak v literatuře, tak v rozhodovací praxi.

Vychází-li se totiž z toho, že následkem porušení pravidel § 437 odst. 1 ObčZ je relativní neplatnost, znamená to, že zastoupený je *excesivním* jednáním zástupce vázán (aniž by jej pro sebe převzal), ledaže *excesivní* jednání zastoupený namítne. Má-li se tedy zastoupený z právního vztahu založeného *excesivním* jednáním zástupce vymanit, vyžaduje se, aby uplatnil námitku relativní neplatnosti. To podle nás není vhodné řešení, neboť připouští, aby třetí osoba těžila ze svého nepoctivého jednání nebo protiprávního činu (§ 6 odst. 2 věta první ObčZ). Evidentní je to v případech *samokontrahování*, u kterých lze jen stěží ospravedlnit, proč by mělo zastoupeného *excesivní* jednání zástupce (byť podmíněně) zavazovat.

Tím méně je přiléhavý závěr o absolutní neplatnosti (§ 588 ObčZ) či zdánlivosti (§ 551 a násl. ObčZ) jednání stíženého střetem zájmů zákonného zástupce. Absolutní neplatnost či zdánlivost by totiž zastoupeného zbavovala

možnosti přijmout pro sebe účinky jednání zástupce. Typicky tehdy, jestliže by pro zastoupeného účinky jednání zástupce vyznívaly (navzdory konfliktu zájmů zastoupeného a zákonného zástupce) v konečném důsledku příznivě.

Vhodnější se proto jeví přijmout závěr, že § 437 odst. 1 ObčZ není formulací *zákonného zákažu* ve smyslu § 580 ObčZ, ale že jde o pravidlo, které vymezuje rozsah zástupčího oprávnění (či lépe způsobilost k zastoupení). K tomu ostatně (nepřímo) navádí i znění důvodové zprávy, podle níž má jít o stanovení toho, „*kdo je způsobilý být zástupcem*.“⁶⁷ V případech jednání v rozporu s § 437 odst. 1 ObčZ, jestliže třetí osoba ví anebo musí vědět o konfliktu zájmů zástupce a zastoupeného (§ 437 odst. 2 ObčZ), je tedy namíste postupovat podle pravidel regulujících situaci, ve které za jiného jedná osoba, která k tomu není oprávněna (§ 440 ObčZ).⁶⁸ Jde o řešení funkčně obdobné německé *dočasně neúčinnosti* (*schwebende Unwirksamkeit*), neboť zastoupeného *excesivní* jednání zástupce nezavazuje, ledaže takové jednání bez zbytečného odkladu schválí (§ 440 odst. 1 ObčZ). Takový závěr hodnotově odpovídá tomu, že k *excesu* nedošlo na straně zastoupeného, nýbrž na straně zástupce a třetí osoby, a proto po zastoupeném nelze spravedlivě požadovat, aby na ochranu svých práv či oprávněných zájmů vyvíjel dodatečnou aktivitu.

Na tom nic nemění ani skutečnost, že připouštíme možnost „*spoluzavinění*“ zastoupeného. Přestože totiž k excesivnímu jednání může dojít také následkem okolností, které se přičítají i zastoupenému, nemění to nic na skutečnosti, že třetí osoba jednající se zástupcem věděla anebo musela vědět o (existujícím) střetu zájmů. Ačkoli tedy (po vzoru německé literatury) připouštíme právo třetí osoby na náhradu škody (resp. negativní interese) vůči zastoupenému, který se na excesivním jednání (spolu)podílel, vycházíme z toho, že následkem porušení pravidel o střetu zájmů musí být *dočasná neúčinnost*.

Uvedený závěr podporuje i teze o shodném následku existence konfliktu zájmů zástupce u smluvního a zákonného zastoupení. Ve vztahu ke smluvnímu zastoupení, u kterého je překročení zástupčího oprávnění upraveno

⁶⁷ DZ k návrh ObčZ, s. 660.

⁶⁸ Z variace přístupů řešení střetu zájmů tak jde o řešení, které představil Dědič (DĚDIČ, J. Úprava konfliktů zájmů v ZOK ve vazbě na ObčZ. XXII. *Karlovarské právnícké dny*. 2014, s. 426–427) a k němuž se následně přihlásila Štenglová (ŠTENGLOVÁ, I. Střet zájmů člena statutárního orgánu kapitálové obchodní korporace ve vazbě na principy corporate governance. *Bulletin advokacie*. 2019, č. 11, s. 34).

speciálně (§ 446 ObčZ), je totiž řešení obdobné. Obecně u smluvního zastoupení sice platí, že zastoupený jednání zástupce schválil, neoznámí-li zastoupený třetí osobě svůj nesouhlas s jednáním zástupce, kterým zástupce překročil zástupčí oprávnění, bez zbytečného odkladu poté, co se o právním jednání dozvěděl (§ 446 věta druhá část věty před středníkem ObčZ). Toto pravidlo se nicméně neprosadí tehdy, jestliže třetí osoba z okolností bez pochybností měla a mohla poznat, že zmocněnec zjevně překračuje zástupčí oprávnění (§ 446 věta druhá část věty za středníkem ObčZ). Věděla-li tedy třetí osoba (anebo mohla-li vědět) o konfliktu zájmů smluvního zástupce, potom se použije obecná právní úprava zastoupení (již zmíněný § 440 odst. 1 ObčZ), což způsobuje, že právní jednání zastoupeného nezavazuje, ledaže jej bez zbytečného odkladu schválí.

Řešení situace, kdy zástupce jedná ve střetu zájmů, o němž třetí osoba věděla anebo musela vědět, je tedy nezávislé na tom, zda jde o zastoupení smluvní nebo zákonné; a nejinak tomu bude tehdy, jedná-li zástupce ve své vlastní věci (§ 437 odst. 2 věta druhá ObčZ).

Výhodou zde proponovaného závěru je konečně i to, že současně řeší i případy (koluzivní) součinnosti (zástupce a třetí osoby vedené společným úmyslem zastoupeného podvést a poškodit). Vnímáme-li totiž porušení § 437 odst. 1 ObčZ jako překročení zástupčího oprávnění, není třeba dovozovat jako následek absolutní neplatnost pro zjevný rozpor s dobrými mravy (§ 588 ObčZ).⁶⁹ I když se zastoupený *excesivního* jednání zástupce nedovolá, zůstane dotčené právní jednání neúčinné, a tak zastoupeného nebude zavazovat, ledaže takové jednání schválí (§ 440 odst. 1 ObčZ).

Pro úplnost je vhodné reagovat na námitku⁷⁰ odkazující na dikci § 437 odst. 2 věty první ObčZ, podle něhož se zastoupený střetu zájmů v jednání zástupce

⁶⁹ Jako to činí BRIM, L. Komentář. § 437. In: LAVICKÝ, 2022, op. cit., marg. č. 31.

⁷⁰ Ostatně s ní své závěry relativizuje i sám Dědič (DĚDIČ, J. Úprava konfliktů zájmů v ZOK ve vazbě na ObčZ. XXII. Karlovarské právnícké dny. 2014, s. 427), který k tomu uvádí: „*Nicméně jsem si vědom, že aplikaci § 440 NOZ do značné míry brání dikce § 437 NOZ. Zatímco § 440 NOZ je vystaven na principu, podle něž zastoupený zavázán jednáním neoprávněného není, ledaže aktivně jeho jednání schválí, pak § 437 NOZ vyžaduje, aby se zastoupený aktivně neoprávněného jednání ze strany svého zástupce dovolal. Právní úprava tedy podle své dikce předpokládá, že pokud se zastoupený tohoto konfliktu nedovolá, je jednáním svého zástupce vázán, ledaže aktivně nepodnikne kroky k tomu, aby z tohoto jednání zavázán nebyl (nedovolá-li se existujícího konfliktu zájmů).*“

„*může dovolat*“. Užití sousloví „*dovolat se*“ podle našeho názoru nutně neimplikuje potřebu aktivního jednání zastoupeného, natož pak nutnost namítnout relativní neplatnost. Ustanovení § 437 odst. 2 věty první ObčZ je nutné vykládat jako vymezení podmínek, při jejichž naplnění je zastoupený chráněn před existencí střetu zájmů na straně zástupce (a nikoliv tak, že stanoví následky takového jednání). Ty vyplývají z § 440 ObčZ. Užití obratu „*může se dovolat*“ tedy plní v kontextu § 437 odst. 2 první věty ObčZ především *varovnou funkci*, která má třetí osobu upozornit na to, že bude-li jednat se zástupcem, o jehož konfliktu zájmů ví anebo musí vědět, nebude zastoupeného takové právní jednání zavazovat (§ 440 odst. 1 ObčZ); ba co víc, že třetí osoba po zástupci (s odkazem na absenci její dobré víry) ani nebude moci požadovat, aby splnil, co bylo ujednáno anebo aby nahradil škodu (§ 440 odst. 2 ObčZ).

Nastíněným řešením, které vnímá porušení pravidel § 437 odst. 1 ObčZ jako překročení zástupčího oprávnění (či nezpůsobilost k zastoupení), je podle našeho názoru smysl tohoto ustanovení naplněn lépe, než pohlíží-li se na § 437 odst. 1 ObčZ jako na zákonný zákaz (ve smyslu § 580 ObčZ). Věděla-li osoba, se kterou zástupce jednal, o jeho střetu zájmů se zájmem zastoupeného, anebo musela-li o tom vědět, potom zastoupeného *excesivní* jednání zástupce nezavazuje, aniž by se musel porušení pravidel o střetu zájmů dovolávat. Zastoupenému se ovšem umožňuje, aby pro sebe účinky (*excesivního*) jednání zástupce převzal.

3.4 Třetí osoba jednající v dobré víře

V předchozím textu přijímaný závěr, který s existencí střetu zájmů na straně jednajícího zástupce spojuje *dočasnou neúčinnost* takového jednání, vychází z myšlenky, že tento následek se shodně prosadí v případě smluvního i zákonného zastoupení. V obou případech je však spojen s absencí dobré víry na straně osoby, se kterou zástupce jedná. V následcích porušení zákazu střetu zájmů zástupce a zastoupeného se ovšem obě kategorie zastoupení (smluvní a zákonné) výrazně liší tam, kde je třetí osoba dobrověrná. Rozdíl se tedy plně projeví, budeme-li uvažovat situace, ve kterých o střetu zájmů třetí osoba neví a ani vědět nemusí.

Výše jsme již vysvětlili, proč je ochrana zastoupeného před jednáním zástupce ve střetu zájmů podřízena ochraně dobrověrných třetích osob.

Důvodová zpráva k § 437 ObčZ tuto tezi potvrzuje s tím, že se právní následky tohoto ustanovení „navrhuje stanovit nepřímou, ochranou dobré víry třetí osobu.“⁷¹ Výše podanou formulaci účelu § 437 ObčZ je proto zapotřebí korigovat v tom směru, že toto ustanovení sice slouží k ochraně zastoupeného, jehož zájem je (anebo může být) zasažen *excesivním* jednáním zástupce, avšak nikoli na úkor třetích osob, které se zástupcem (vystupujícím jménem a na účet zastoupeného) jednaly v dobré víře.

3.4.1 Smluvní zastoupení

Tomuto rozložení zájmů lépe odpovídá pojetí smluvního zastoupení. Argumentuje-li se totiž pro ochranu dobré víry třetích osob tím, že je to právě zastoupený, kdo může riziko *excesivního* jednání zástupce snížit intenzivní kontrolou či užší formulací zástupčího oprávnění,⁷² pak to platí zejména u smluvního zastoupení. Důvodem je skutečnost, že u smluvního zastoupení je ve volné dispozici zastoupeného, jak široce zástupčí oprávnění vymezí, jak často (a jak intenzivně) bude zástupce kontrolovat, ale i to, zda (případně koho) zastoupený jako svého zástupce zvolí.

Ve vazbě na výstupy předchozích úvah je tedy otevřenou otázkou, jestli je vůbec možné uvažovat o překročení zástupčího oprávnění, dochází-li ke konfliktu zájmů smluvního zástupce a zastoupeného, aniž by o tom třetí osoba věděla anebo musela vědět. Jestliže by se shora prezentovaný (obecný) závěr o tom, že v případě konfliktu zájmů dochází k překročení zástupčího oprávnění, uplatnil i na případy, kdy třetí osoba nevěděla a nemohla vědět o konfliktu zájmů zástupce, znamenalo by to aplikaci § 446 ObčZ. Podle tohoto ustanovení platí, že zastoupený jednání, kterým zástupce překročil zástupčí oprávnění, schválil (§ 446 věta druhá ObčZ), a zastoupený by tak byl jednáním zástupce nezřídká vázán. Stále však zůstává zachováno právo zastoupeného oznámit třetí osobě (bez zbytečného odkladu poté, co se o právním jednání zástupce dozví), že s jednáním zástupce nesouhlasí (§ 446 věta první ObčZ). Zastoupenému by se tedy umožňovalo jednání zástupce nepřevzít.

⁷¹ DZ k návrhu ObčZ, s. 660.

⁷² V poměrech německého právního řádu SCHUBERT, C. § 164 In: SÄCKER, RIXECKER, OETKER, LIMPERG, 2021, op. cit., marg. č. 221.

Takový závěr je podle našeho názoru v rozporu s popsáním smyslem a účelem § 437 ObčZ, který – jak již bylo objasněno – neslouží jen k ochraně zastoupeného, ale zohledňuje i zájmy třetích osob, které se zástupcem jednaly, aniž by věděly anebo mohly vědět o jeho střetu zájmů se zájmy zastoupeného. Oba odstavce tohoto ustanovení je třeba vykládat ve vzájemné souvislosti tak, že první z nich sice vylučuje jednání zástupce ve střetu zájmů (obecně), druhý však omezuje dosah tohoto příkazu ve sféře třetích osob jednajících v dobré víře. Důvody pro jejich ochranu jsou dány především v případě smluvního zastoupení, kdy jsou rizika *excesu* zástupce bezesbytku přičitatelná zastoupenému. Proto se výše dovozované následky překročení zástupčího oprávnění při jednání zástupce s dobrověrnými třetími osobami neuplatní. V těchto případech z jednání zastoupeného vznikají práva a povinnosti (bez dalšího) přímo zastoupenému (§ 436 odst. 1 ObčZ).

3.4.2 Zákonné zastoupení

Poněkud jiná logika se prosadí u zákonného zastoupení. Přičítá-li se totiž riziko *excesivního* jednání smluvního zástupce zastoupenému s odkazem na skutečnost, že zastoupený může riziko *excesu* snížit intenzivní kontrolou zástupce či užší formulací zástupčího oprávnění, přestává tento argument platit u zákonného zastoupení. Zde lze jen stěží vycházet z myšlenky, že je ve volní dispozici zastoupeného, jak široce zástupčí oprávnění vymezí, jak často (a jak intenzivně) bude zástupce kontrolovat, ale i to, zda (případně koho) zastoupený jako svého zástupce zvolí (typicky ve věcech rodinných). Omezení většiny těchto rizik se naopak nachází mimo sféru zastoupeného. Při zvážení těchto okolností tak u zákonného zastoupení nelze přijmout stejné závěry jako u smluvního zastoupení. To ostatně naznačují výše prezentované závěry části literatury, která v těchto případech (jak již bylo řečeno) odkazuje na absolutní neplatnost či zdánlivost *excesivního* právního jednání.⁷³

⁷³ Obdobně se ostatně vyjadřuje i komentářová literatura k pravidlům o reprezentaci formulovaným v DCFT, která jsou tuzemské úpravě podobná; podle ní se pravidla kapitoly 6 o zastoupení bez dalšího neuplatní (mimo jiné) ve vztazích mezi rodiči a dětmi, opatrovníky a opatrovanými, nebo těmi, kteří jednají jako zákonní zástupci dětí nebo dospělých omezených na svéprávnosti („*in relation to [...] those, such as parents, tutors or guardians, acting as the legal representatives of children or of adults with incapacity*“). (BAR, C., CLIVE, E. SCHULTE-NÖLKE, H. et al. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. 1. vyd. Munich: Sellier. European Law Publishers, 2009, s. 438).

Řešením, které za této konstelace vhodně (proporčně) vyvažuje mezi zájmy zastoupeného a třetí osoby, může být možnost přiznat zastoupenému stejnou ochranu, jaká je mu poskytována tehdy, jestliže třetí osoba ví anebo musí vědět o tom, že je zájem zástupce v rozporu se zájmem zastoupeného. Ostatně v případě zákonného zastoupení si třetí osoba může být lépe vědoma okolností rizika střetu zájmů, než je tomu u smluvních zástupců. I v takovém případě by se pak uplatnila pravidla o následcích překročení zástupčího oprávnění formulovaná v § 440 ObčZ.⁷⁴

To však neznamená, že by u zákonného zastoupení byla otázka dobré víry třetí osoby zcela irelevantní. Právní jednání učiněné ve střetu zájmů zákonného zástupce sice zastoupeného zavazovat nebude, ledaže zastoupený *excesivní* jednání zástupce bez zbytečného odkladu schválí (§ 440 odst. 1 ObčZ). Oproti situacím, kdy třetí osoba věděla anebo musela vědět o střetu zájmů zástupce a zastoupeného, ovšem může dobrověrná třetí osoba požadovat, aby zástupce splnil, co bylo ujednáno, anebo aby nahradil škodu (§ 440 odst. 2 věta druhá ObčZ). Ačkoli se tedy v tomto scénáři postavení třetí osoby oslabuje, nezůstává dobrověrná třetí osoba zcela bez ochrany.

Toto rozložení rizik podle našeho názoru plně odpovídá rolím jednotlivých aktérů, a tedy i smyslu § 437 odst. 1 ObčZ. V prvé řadě se zde garantuje ochrana zastoupeného, a sice proto, že má (na rozdíl od smluvního zastoupení) značně omezené možnosti obrany proti *excesivnímu* jednání svého zákonného zástupce. Právní jednání zástupce učiněné v konfliktu zájmů jej tedy bez dalšího nezavazuje. Není však vyloučeno, aby pro sebe překročení zástupčího oprávnění bez zbytečného odkladu schválil (§ 440 odst. 1 ObčZ). Tím je samozřejmě oslabeno postavení třetí osoby jednající v dobré víře. Ani ona však nezůstává zcela bez ochrany. Pokud pro sebe totiž zastoupený *excesivní* jednání svého zákonného zástupce nepřevzme, zůstává třetí osobě zachována možnost požadovat po zástupci, co bylo ujednáno, anebo náhradu škody (§ 440 odst. 2 ObčZ). V nejslabší pozici zůstává ten, kdo se dopustil protiprávního jednání – tedy zástupce, který jednal jménem zastoupeného v rozporu s jeho zájmy.

⁷⁴ Funkčně obdobné řešení představuje Eichlerová (EICHLEROVÁ, 2022, op. cit., s. 327), která uvádí, „že první věta § 437 odst. 1 ObčZ dopadá na zákonné zastoupení a důsledkem porušení zákazu zastupovat ve střetu zájmů je absolutní neplatnost takového právního jednání bez ohledu na to, zda o střetu zájmů třetí osoba věděla, nebo ne.“

3.5 Porušení pravidel o střetu zájmů ze strany členů statutárního orgánu obchodní korporace

Konečně tedy nezbývá než výše předestřené závěry promítnout do kontextu střetu zájmů, ke kterému dochází mezi obchodní korporací a členem statutárního orgánu, který ji zastupuje.

Připomeňme, že podle převažujícího názoru literatury a rozhodovací praxe se pravidlo o zákazu zastoupení v konfliktu zájmů (§ 437 ObčZ) prosadí i ve vztahu k jednání člena statutárního orgánu obchodní korporace, který nesplnil svoji informační (*notifikační*) povinnost (podle § 54 nebo § 55 ZOK) anebo který obchodní korporaci zastupuje i přes to, že byl výkon jeho funkce pozastaven. V otázce následků takového právního jednání se však v doktríně doposud neustálilo převažující stanovisko, a ani dostupná judikatura Nejvyššího soudu tento následek prozatím výslovně nevyřešila.

V této stati proponovaný výklad vede k tomu, že z hlediska následku jednání členů statutárního orgánu obchodní korporace v konfliktu zájmů, bude v prvním kroku posuzováno, zda třetí osoba věděla anebo musela vědět o tom, že člen statutárního orgánu vystupuje ve střetu zájmů. Zkoumání této okolnosti v sobě zahrnuje i zjišťování vědomosti třetí osoby o tom, že člen statutárního orgánu nesplnil svoji informační (*notifikační*) povinnost (podle § 54 nebo § 55 ZOK) či že byl výkon jeho funkce pozastaven. Je tomu tak proto, že právě nesplnění notifikační povinnosti je v případě obchodních korporací (*speciálně*) negativní podmínkou existence střetu zájmů.

Není-li třetí osoba jednající se členem statutárního orgánu dobrověrná, uplatní se následky předvídané v § 440 odst. 1 ObčZ. Dotčené právní jednání tak bude *dočasně neúčinné* s tím, že následky takového jednání pro sebe může obchodní korporace bez zbytečného odkladu převzít. Lhůta „*bez zbytečného odkladu*“ přitom začne běžet teprve tehdy, dozví-li se o *excesivním* jednání, jež bylo učiněno jménem korporace, osoba, která je uvnitř korporace nadána pravomocí dané jednání schválit a která není konfliktem zájmů stížena.

Typickým příkladem jednání členů statutárního orgánu v konfliktu zájmů, o kterém jednající (třetí) osoba věděla anebo musela vědět, a u kterého musela být obeznámena také s tím, že člen statutárního orgánu nesplnil svoji

informační (*notifikační*) povinnost (podle § 54 nebo § 55 ZOK), bude případ samokontrahování nebo dvojího zastoupení. V těchto situacích se plně prosadí (vyvratitelná) domněnka § 437 odst. 2 věty druhé ObčZ, podle které se má za to, že tu je rozpor v zájmech zástupce a zastoupeného, jestliže zástupce jedná i za třetí osobu nebo pokud jedná ve vlastní záležitosti.

Jinak tomu však bude tehdy, nevěděla-li třetí osoba (a ani nemohla-li vědět) o střetu zájmů člena statutárního orgánu obchodní korporace. Výše jsme uvedli, že v případě absence dobré víry třetích osob se následky střetu zájmů zástupce a zastoupeného liší v závislosti na tom, jakou povahu má právní důvod vzniku zastoupení (tedy zda je o zastoupení zákonné či smluvní). Tím se vracíme k diskusi, jejíž závěry jsme rekapitulovali ve druhé kapitole. Výše jsme však již také uvedli, že se v rozhodovací praxi prosadil názor, podle kterého „*zastoupení právnické osoby členem statutárního orgánu je zastoupením svého druhu (sui generis), na něž nedopadá ani úprava smluvního zastoupení (§ 441 až 456 o. z.), ani úprava zastoupení zákonného (§ 457 až 488 o. z.)*“⁷⁵

V rozhodnutí, na jehož půdorysu byl tento závěr přijat, se kromě povahy zastoupení obchodní korporace členem jejího statutárního orgánu konstatuje také to, že se na jednání člena statutárního orgánu použijí pravidla § 440 ObčZ, a nikoli ustanovení o překročení zástupčího oprávnění smluvním zástupcem (§ 446 ObčZ).⁷⁶ Nabízelo by se tedy tuto argumentaci bez dalšího převzít a vyjít z toho, že při řešení následků konfliktu zájmů kopíruje zastoupení členem statutárního orgánu obchodní korporace režim zákonného zastoupení. Z toho by vyplývalo, že jedná-li za obchodní korporaci člen jejího statutárního orgánu ve střetu zájmů se třetí osobou, která o této skutečnosti nevěděla ani vědět nemohla, potom obchodní korporaci takové jednání nezavazuje (ledaže jej bez zbytečného odkladu schválí). Současně se dobrověrně třetí osobě poskytuje ochrana prostřednictvím § 440 odst. 2 ObčZ. Tento přístup by ovšem podle našeho názoru nebyl správný.

Přestože nijak nezpochybňujeme, že je zastoupení obchodní korporace členy jejího statutárního orgánu zastoupením *sui generis*, nedomníváme se, že je z tohoto důvodu *a priori* (vždy) vyloučena možnost aplikovat § 446

⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2019, sp. zn. 27 Cdo 4593/2017, uveřejněný pod číslem 37/2020 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

⁷⁶ *Ibid.*, odst. 36.

ObčZ. Nejde o otázku toho, zda je posuzované zastoupení smluvním, zákonným či *sui generis*, ale o to, jaká pravidla se použijí a proč. I v posuzování pravidel o konfliktu zájmů tedy platí, že „je třeba uvažovat o aplikaci [jednotlivých] pravidel (mimo § 437, též např. § 440 o. z.) v závislosti na funkcionalitě, nikoliv textaci předpisu určující zvláštní režim pro smluvní a zákonné zastoupení.“⁷⁷

To se v daném případě projevuje především tím, že je namístě uvážit, v jakém kontextu rozhodovací praxe dovedla, že se na zastoupení členy statutárního orgánu nepoužijí pravidla § 446 ObčZ. V konkrétní věci byla posuzována situace, kdy právnickou osobu zastupoval člen jejího statutárního orgánu v rozporu se zapsaným způsobem zastoupení. Přijatý závěr pak reflektuje existenci materiální publicity veřejného rejstříku (vyjádřený v § 3 a § 8 zákona o veřejných rejstřících), jímž je dobrá víra třetích osob chráněna.⁷⁸ Ve vztahu k posuzování následků jednání člena statutárního orgánu učiněného ve střetu zájmů však již tuto logiku použít nelze.

Místo toho je třeba uvážit důvody, pro které jsme výše rozlišovali mezi následky *excesivního* právního jednání zástupce učiněného vůči dobrověrné třetí osobě. Zvýšená ochrana zastoupeného před *excesivním* jednáním *zákonného zástupce* byla dovozena s odkazem na skutečnost, že u zákonného zastoupení není ve volné dispozici zastoupeného, jak široce zástupčí oprávnění vymezí, jak bude zastoupeného kontrolovat, ale ani to, zda a koho zastoupený jako svého zástupce zvolí.⁷⁹ Tak tomu ovšem v případě obchodních korporací není. Mechanismy správy a řízení obchodních korporací volbu členů statutárního orgánu umožňují; stejně tak opravňují členy vlastnické struktury, aby omezili rozsah zástupčího oprávnění členů statutárních orgánů, a aby odpovídajícím způsobem nastavili kontrolní mechanismy uvnitř korporace. Za těchto okolností odpadají v zásadě všechny důvody,

⁷⁷ HOUDEK, Z. Nad charakterem porušení fiduciárních povinností člena voleného orgánu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. 24, č. 4, s. 541. DOI: <https://doi.org/10.5817/CPVP2016-4-3>. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6246>

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 7. 2019, sp. zn. 27 Cdo 4593/2017, uveřejněný pod číslem 37/2020 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (odst. 49).

⁷⁹ Další argument podává Eichlerová (EICHLEROVÁ, 2022, op. cit., s. 327), která uvádí „koneckonců u zákonného zastoupení existuje více externích kontrolních mechanismů, které mají této situaci zabránit a jejichž existence si má být třetí osoba vědoma (např. schválení soudu v případě mimořádných majetkových dispozic nebo ustanovení kolizního opatrovníka)“.

pro které je dovozována zvýšená potřeba ochrany osob, jež jsou *excesivním* jednáním zástupce stíženy v režimu zákonného zastoupení. Při respektu k závěru o tom, že je zastoupení obchodní korporace členem jejího statutárního orgánu zastoupením *sui generis*, tedy uzavíráme, že z hlediska následků porušení pravidla § 437 odst. 1 ObčZ není žádný důvod, pro který by bylo namísto poskytovat obchodní korporaci zvýšenou míru ochrany dovozenou u zákonného zastoupení.

Jedná-li tak člen statutárního orgánu obchodní korporace v nedovoleném konfliktu zájmů se třetí osobou s tím, že o střetu zájmů třetí osoba neví ani vědět nemůže, potom je podle našeho názoru zapotřebí vycházet z toho, že se o překročení zástupčího oprávnění nejedná. Dotčené právní jednání je tedy z tohoto pohledu plně způsobilé vyvolat všechny zamýšlené právní účinky.

4 Závěr

V předloženém textu jsme se zabývali otázkou následků porušení pravidla, podle něhož nemůže jiného zastoupit ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného. Prostřednictvím svého příspěvku jsme se pokusili relativizovat většinově přijímaný náhled, podle něhož věděla-li třetí osoba o střetu zájmů zástupce a zastoupeného anebo musela-li o něm vědět, je následkem porušení § 437 odst. 1 ObčZ relativní neplatnost nebo v případech zákonného zastoupení zdánlivost či absolutní neplatnost. Zvláštní pozornost jsme přitom věnovali zejména následkům porušení pravidel o střetu zájmů obchodních korporací a členů jejich statutárních orgánů.

Podle našeho názoru není odpovídající vycházet z toho, že jednání zástupce zastoupeného zavazuje i tehdy, jedná-li zástupce v rozporu se zájmy zastoupeného a ví-li o tom třetí osoba nebo musí-li o tom vědět. Vhodnější se zdá přijmout závěr, že § 437 odst. 1 ObčZ není formulací zákonného zákazu, nýbrž jen pravidlem, které vymezuje rozsah zástupčího oprávnění, resp. způsobilost k zastoupení. V případech jednání v rozporu s § 437 odst. 1 ObčZ, kdy třetí osoba ví anebo musí vědět o konfliktu zájmů zástupce a zastoupeného, pak není třeba dovozovat neplatnost či zdánlivost. Za těchto okolností je namísto postupovat podle pravidel upravujících případy, kdy za jiného jedná osoba, která k tomu není oprávněna (§ 440 ObčZ, eventuálně § 446

ObčZ v případě smluvního zastoupení). Z těch se podává, že věděla-li třetí osoba o střetu zájmů zástupce a zastoupeného anebo musela-li o něm vědět, potom zastoupeného excesivní jednání zástupce nezavazuje.

Jiné řešení vyžaduje situace, ve které je dána dobrá víra třetích osob. V tomto případě nese riziko *excesivního* jednání zástupce zásadně jen zastoupený, neboť je to on, kdo může nebezpečí excesu snížit. Pravidla o překročení zástupčího oprávnění se zde neprosadí. Výjimkou je v tomto směru zákonné zastoupení. U něj lze jen stěží vycházet z myšlenky, že je ve volní dispozici zastoupeného, jakého zástupce zvolí, jak široce jeho zástupčí oprávnění vymezí či jak často (a jak intenzivně) bude zástupce kontrolovat. Z tohoto důvodu jsme dovodili, že pravidla upravující případy, kdy za jiného jedná osoba, která k tomu není oprávněna (§ 440 ObčZ), se dotýkají i dobrověrných třetích osob jednajících se zástupci, kteří vystupují ve střetu zájmů.

V závěru svého pojednání jsme nejprve uvedli, že není-li třetí osoba jednající se členem statutárního orgánu obchodní korporace dobrověrná, uplatní se (stejně jako u každého jiného zastoupení) pravidla upravující případy, kdy za jiného jedná osoba, která k tomu není oprávněna. Ve vztahu k osobám, které o střetu zájmů obchodní korporace a člena jejího statutárního orgánu nevěděly ani vědět nemohly, jsme sice souhlasili s tím, že zastoupení obchodní korporace členem jejího statutárního orgánu je zastoupením *sui generis*. To však podle nás neznamená, že je z tohoto důvodu *a priori* vyloučena možnost aplikovat § 446 ObčZ. I v posuzování pravidel o konfliktu zájmů totiž platí, že je třeba uvažovat o aplikaci jednotlivých norem úpravy zastoupení v závislosti na jejich funkcionalitě. Vzhledem k tomu, že mechanismy správy a řízení obchodních korporací počítají s možnostmi kontroly členů statutárního orgánu, není důvod, pro který by bylo namísto poskytovat obchodní korporaci zvýšenou míru ochrany, kterou jsme dovodili u zákonného zastoupení. Jedná-li tedy člen statutárního orgánu obchodní korporace v nedovoleném konfliktu zájmů se třetí osobou, s tím, že o střetu zájmů třetí osoba neví a vědět nemůže, potom se pravidla upravující případy, kdy za jiného jedná osoba, která k tomu není oprávněna, neprosadí.